

Historicko-právne východisko k vzniku Ústavného súdu SR (ústavné súdnictvo podľa úst. zák. o čs. federácii)

Jaroslav Chovanec *

DOI: <https://doi.org/10.24040/sap.2020.7.2-3.118-129>

Abstrakt:

CHOVANEC, Jaroslav: *Historicko-právne východisko k vzniku Ústavného súdu SR (ústavné súdnictvo podľa úst. zák. o čs. federácii)*. Autor v štúdiu rozoberá a hodnotí otázku vzniku Ústavného súdu ČSFR podľa ústavného zákona č. 143/1968 Zb. o československej federácii, a taktiež otázku vzniku Ústavného súdu SR a Ústavného súdu ČR. Autor štúdie zároveň kritizuje skutočnosť, že až dvadsať rokov od vzniku československej federácie bolo potrebné čakať na vznik ústavných súdov. V štúdiu je taktiež poukazované na to, že otázka ústavného súdnictva bola v časoch normalizácie po roku 1970 tabuizovaná (podliehala zo strany štátu cenzúre). Autor zdôrazňuje, že Nežná revolúcia v roku 1989 vytvorila podmienky pre vytvorenie Ústavného súdu ČSFR a ústavných súdov SR a ČR. Práve ústavné súdy sú významným činiteľom pre zabezpečenie právnej istoty občanov a budovania právneho štátu.

Kľúčové slová:

Ústavný zákon č.143/1968 Zb. o československej federácii, Ústavný súd ČSFR, Ústavný súd SR, Ústavný súd ČR, Federálne zhromaždenie ČSFR, ústava, ústavný súd, zákon, vyhláška, vládne nariadenie, 17. november 1989, Nežná revolúcia, právny poriadok, právna istota, ústavnosť, právny štát

Historical and Legal Basis for the Establishment of the Constitutional Court of the Slovak Republic (Constitutional Judiciary according to the Constitutional Act on the Czechoslovak Federation)

Abstract:

CHOVANEC, Jaroslav: *Historical and Legal Basis for the Establishment of the Constitutional Court of the Slovak Republic (Constitutional Judiciary according to the Constitutional Act on the Czechoslovak Federation)*. In the study, the author analyzes and evaluates the issue of the establishment of the Constitutional Court of the Czechoslovak Socialist Republic according to the Constitutional Act no. 143/1968 Coll. on the Czechoslovak Federation, as well as the issue of the establishment of the Constitutional Court of the Slovak Republic and the Constitutional Court of the Czech Republic. The author of the study also criticizes the fact that it was not until twenty years after the establishment of the Czechoslovak federation that it was necessary to wait for the establishment of constitutional courts. The study also points out that the issue of the constitutional

* Dr. h. c. prof. JUDr. Jaroslav Chovanec, CSc. Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici.

judiciary was taboo in times of normalization after 1970 (subject to censorship by the state). The author emphasizes that the Gentle Revolution in 1989 created the conditions for the creation of the Constitutional Court of the Czechoslovak Socialist Republic and the constitutional courts of the Slovak Republic and the Czech Republic. It is the constitutional courts that are an important factor in ensuring the legal certainty of citizens and building the rule of law.

Key words:

Constitutional Act No. 143/1968 Coll. on the Czechoslovak Federation, Constitutional Court of the Czechoslovak Federal Republic, Constitutional Court of the Slovak Republic, Constitutional Court of the Czech Republic, Federal Assembly of the Czechoslovak Federal Republic, constitution, constitutional court, law, decree, government regulation, 17 November 1989, Gentle revolution, legal order, legal certainty, constitutionality

Ústavný zákon č. 143 ZB. z 27. októbra 1968 o československej federácii v šiestej hlave zakotvoval inštitúciu ústavného súdництва – Ústavný súd ČSFR, Ústavný súd SR a Ústavný súd ČR, ako osobitné orgány kontroly ústavnosti. Napriek tomu, že od účinnosti ústavného zákona o československej federácii to jest od 1. januára 1969 uplynulo skoro dvadsať rokov, tento však nebol inštitucionálne, personálne a ináč vybudovaný, čo bolo na škodu veci. Pritom možno len s ľútosťou poukázať na skutočnosť, že za uplynulých viac ako dvadsaťjeden rokov od schválenia ústavného zákona o československej federácii zákonodarca – Federálne zhromaždenie Českej a Slovenskej Federatívnej republiky nezaujal k tejto ústavnej inštitúcii žiadne stanovisko. Tak sa stalo až po 17. novembri 1989, kedy na 16. spoločnej schôdzi oboch snemovní Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej republiky, ktorá sa konala dňa 29. novembra 1989, vo Vyhlásení Federálneho zhromaždenia ČSFR o súčasnej vnútro politickej situácii vyslovilo potrebu vytvorenia Ústavného súdu ČSFR, keď vyhlásilo: „*Federálne zhromaždenie požaduje, aby mu bol v najbližšom čase predložený návrh na členov Ústavného súdu Česko-Slovenskej republiky.*“¹

V tejto súvislosti sa žiada poukázať na to, že skoro dvadsaťročné mlčanie zákonodarcu – Federálneho zhromaždenia ČSFR vyvolávalo rôzne dohady a interpretácie o tejto významnej ústavnej inštitúcii, ako i o jej potrebe pre fungovanie nášho federatívneho štátu, a to tak v zahraničí ako aj doma.² Dokonca možno s plnou zodpoved-

1 Pravda č. 283 z 1. decembra 1989

2 Učebnice štátneho práva ČSFR pre právnické fakulty problematiku ústavného súdництва vysvetľovali veľmi skromne a odmietavo. Slovenská učebnica Československé štátne právo, autori prof. JUDr. Stanislav MATOUŠEK, DrSc., prof. JUDr. Rudolf TRELLA, CSc., doc. JUDr. Laurinec KÁČER, CSc., Bratislava: Obzor, 1980, s. 291 – 292, o Ústavnom súde ČSFR uvádza: „Ústavný súd ČSFR je zakotvený v VI. hlave ústavného zákona č. 143/1968 Zb. o československej federácii. Vykonávací zákon k tejto hlave však doteraz nebol vydaný a Ústavný súd ČSFR sa neustanovil. Možno predpokladať, že táto inštitúcia sa ani neustanoví, pretože by nezodpovedala socialistickým podmienkam československého politického a ústavného vývoja, najmä integračnej funkcie KSČ v česko-slovenskej federácii, ani politickému riešeniu eventúálnych konfliktov v rámci federatívneho usporiadania.“ Celostátna učebnica Štátne právo ČSSR, autori MATOUŠEK, S. – Stanislav ZDOBINSKÝ, S. a kol. Štátne právo ČSSR, Bratislava: Obzor 1981, s. 55–56, okrem iného o problematike ústavného súdництва v ČSFR uvádza: „*Skutočnosť, že sa nerealizovalo*

nosťou konštatovať, že táto ústavná inštitúcia zo strany politického a štátneho vedenia československej federácie bola tabuizovaná. Na dôkaz toho môžeme poukázať na skutočnosť, že najmä po roku 1970, po nástupnej normalizácii v ČSFR, všetky teoreticko-odborné, ale i populárno-vedecké články vo vedeckej spisbe a v dennej tlači, ktoré sa čo aj len okrajovo dotýkali problematiky ústavného súdництва boli zastavované, resp. až po „vhodných redakčných úpravách“ boli publikované. Niekedy to došlo až tak ďaleko, že i za takéto publikované články, boli vyvodzované sankcie pre redakcie, ako aj pre autorov.

I autor tejto štúdie má z tejto oblasti nie najlepšie skúsenosti. V dňoch 12. – 13. júna 1979 na vedeckom sympóziu s medzinárodnou účasťou o teoreticko-metodologických otázkach výskumu národnostných vzťahov, ktoré sa konalo v Košiciach, autor tejto štúdie vo svojom vystúpení na tému: „Upevňovanie československej socialistickej federácie a aktuálne otázky rozvoja národnej štátnosti“ okrem iného povedal, že: „S dobudovaním československej federácie, ako aj národných republík sa ukazuje potrebné zaujať stanovisko zo strany zákonodarcu (FZ, ČNR, SNR) k otázke Ústavného súdu ČSSR, Ústavného súdu ČSR a Ústavného súdu SSR, ktorých existenciu predpokladá ústavný zákon o československej federácii a ktoré dosiaľ neboli inštitucionálne vytvorené. Možno povedať, že sú síce neživotnými a obsolentnými inštitúciami,

---

ústavné súdnictvo v podmienkach socialistického zriadenia, potvrdzuje názor, že je problematické a neorganické.“ Okrem učebníc štátneho práva ČSSR sa problematikou ústavného súdництва v ČSFR zaoberajú, alebo len dotýkajú, najmä tieto práce: CHOVANEC, J. – KÁČER, L. – MATOUŠEK, S. – TRELLA, R.: ČSSR – federatívny socialistický štát, Bratislava: SPM, 1969, s. 67 a n.; KÁČER, L.: Ústavný súd ČSSR. In: *Právny obzor* č. 5/1969, s. 400 a n.; TRELLA, R. – CHOVANEC, J.: Nové štátoprávne usporiadanie ČSSR. In: *Smena*, Bratislava, 1971, s. 115 a n.; BLAHOŽ, J.: Ústavní soudnictví v kapitalistických státech. Praha: Academia, 1975, s. 402 a n.; PEŠKA, P.: Teoretické problémy česko-slovenské ústavy In: *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica* 3. Praha, 1981, s. 193, 198 a n.; CHOVANEC, J.: Zdokonaľovanie česko-slovenskej socialistickej federácie. In: *Právny obzor* č. 7/1985, s. 672; VEBERA, Z.: Ústava – základ ústavnosti a zákonitosti v ČSSR, Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brne, 1988, s. 253 a n.; CHOVANEC, J. – MOZOLÍK, P.: Ústavné súdnictvo v Československu In: *Právny obzor* č. 5/1990, s. 391 a n. V tejto súvislosti sa žiada poukázať na skutočnosť, že akademik Karol Laco, vtedajší podpredseda vlády ČSSR, ktorý mal vo federálnej vláde na starosti celofederálnu legislatívu, pri príležitosti 60. výročia vzniku Československa a 10. výročia česko-slovenskej federácie na margo Ústavného súdu ČSSR napísal: „Odhliadnuc od toho, že táto inštitúcia je z hľadiska marxisticko-leninskej štátoprávnej teórie sporná inštitúcia, prax ukázala, že ju nepotrebujeme. Za 10 rokov nenastal prípad, ba ani náznak ústavne nekorektnej aktivity alebo ústavného sporu. Ústavný súd nebolo potrebné kádrovo alebo inak konštituovať a jeho konštituovanie zrejme nebude ani potrebné.“ (LACO, K.: Československá federácia – internacionálny základ bratského spoluzitia národa a národností ČSSR. In: *K 60. výročiu vzniku Československa. Materiály z celoštátneho seminára ÚV KSČ zo dňa 12. septembra 1978*. Praha, 1978, s. 87.) Uvedený názov je len konkrétnejším rozvedením vtedy panujúcej oficiálnej vládnej a stránickej politiky. Napriek tomu treba upozorniť na skutočnosť, že takéto hodnotiace stanovisko ústavnej inštitúcie Ústavného súdu ČSSR z pera vedeckej autority v odbore štátneho (ústavného) práva a štátneho predstaviteľa v jednej osobe, ovplyvnilo, a to na dlhšiu dobu, teoretické rozpracovávanie problematiky ústavného súdництва, ako i samotné hodnotenie tejto ústavnej inštitúcie z hľadiska ústavného postavenia a jej inštitucionálneho a personálneho vybudovania v systéme štátnych orgánov česko-slovenskej federácie, ako i národných republík.

ale ústavnou cestou nedošlo k ich zrušeniu.³ Citovaný názor na ústavné súdnictvo a zákonodarcu z môjho vystúpenia a jeho publikovanie v predmetnom zborníku vyvolal pobúrenie najmä vtedajšieho ministra spravodlivosti SSR JUDr. Királyho, ktorý zburcoval celé vedenie SAV a žiadal pokarhanie autora a tiež riaditeľa Ústavu štátu a práva SAV.

Pod vplyvom tejto cenzúry a vyhrážania sa sankciami voči autorovi prezentovaného názoru, musel autor svoj názor v nasledujúcom teoretickom článku reparovať v intenciách vtedajšej vládnej a straníckej politiky vo vzťahu k ústavnému súdnictvu v československej federácii, ak chcel v budúcnosti publikovať. V roku 1980 (autor tejto štúdie) v zborníku, ktorý bol publikovaný na tému: „Národnostné vzťahy v podmienkach socialistickej federácie“ na margo ústavného súdnictva v československej federácii napísal, že: „Podľa nášho názoru inštitucionálne vytváranie Ústavného súdu ČSSR a ústavných súdov národných republík – Ústavného súdu ČSR a Ústavného súdu SSR – ako to predpokladá ústavný zákon o československej federácii, v tejto etape výstavby československej socialistickej federácie a jej mechanizmu sa nejaví ako potreba, a to najmä preto, že najvyšším strážcom ústavnosti je najvyšší zastupiteľský zbor, ako aj z toho dôvodu, že sa musí rešpektovať celá konštrukcia realizácie suverenity ľudu v československej socialistickej federácii ako celku i v národných republikách.“⁴ Toto konštatovanie autora predmetného článku korešpondovalo s názorom vtedajšieho podpredsedu vlády ČSSR pre legislatívu akademikom K. Lacom (jeho názor na ústavné súdnictvo citujem v poznámke č. 2).

V roku 1981 som v denníku Smena publikoval dva články, v ktorých som okrem iného spomenul, že: „Kontrolu a dozor nad zachovávaním ústavnosti a zákonnosti zveruje ústavný zákon o československej federácii na rozdiel od predchádzajúceho vývoja, osobitnému štátnemu orgánu – federálnemu Ústavnému súdu, ktorý nebol doteraz vytvorený.“⁵ Ďalej som v naslednom článku okrem iného napísal, že: „Okrem vlastných orgánov národnej rady kreujú ústavné súdy, ktoré ešte doteraz neboli utvorené...“⁶ Tieto dve publikované konštatovania v denníku Smena spôsobili, že Redakcia denníka Smeny bola podrobená kritike opäť zo strany vtedajšieho ministra spravodlivosti SSR JUDr. Királyho, ktorý žiada vyšetrenie veci a postih autora v zamestnaní, ktoré mal uskutočniť riaditeľ ÚŠ a P SAV. Dokonca sa vec dostala tak ďaleko, že táto otázka bola predmetom i rokovania v rámci voľnej diskusie na zasadaní Predsedníctva ÚV NF SR 16. decembra 1981. Pre zaujímavosť uvádzam postoj k predmetnej problematike Ústavného súdu ČSFR, ktorý vyjadrili niektorí členovia Predsedníctva ÚV KSS a Predsedníctva ÚV NF SR na tomto zasadaní Predsedníctva ÚV NF SR, ako mi ho opísal pamätník tohto zasadania. Citujem z jeho listu: „...V rámci voľnej diskusie po skončení riadnej časti rokovania sa začal spomínať i problém potrebnosti

3 CHOVANEC, J.: Upevňovanie československej socialistickej federácie a aktuálne otázky rozvoja národnej štátnosti. In: *Teoreticko-metodologické otázky výskumu národnostných vzťahov. Materiály z vedeckého sympózia. 12.-13. júna 1979 v Košiciach*. Bratislava: ÚML ÚV KSS, 1980, s. 216.

4 CHOVANEC, J.: Rozvoj československej federácie vo svetle záverov XV. Zjazdu KSČ. In: *Národnostné vzťahy v podmienkach socialistickej federácie*. Bratislava: Nakladateľstvo Pravda 1980, s. 127.

5 Smena, č. 272, zo 17. novembra 1981.

6 Smena, č. 290 z 8. decembra 1981.

Ústavného súdu, ktorý bol nastolený JUDr. Chovancom v článku denníka Smena. “

Na túto tému sa výsmešne vyjadrili všetci vedúci predstavitelia ÚV NF SSR ss. Lenárt, Šalgovič, Litvajová a niektorí ďalší. Všetci sa verejným súhlasným pokrikom stotožnili so žviálnym vyhlásením s. Šalgoviča, ktorý znel: „*Tak to by niekto chcel, aby nás! Mal ešte kto súdiť! Čo by si nechceli dovoliť.*“⁷

Politicko-štátna realita našej súčasnosti jednoznačne ukázala, že menovaných mocipánov odsúdil náš ľud, ktorý dňom 17. novembra 1989 – Nežnou revolúciou, začal písať nové dejiny Slovenskej republiky a možno povedať celej ČSFR.

Tieto skutočnosti som uviedol len na ilustráciu, ako bola otázka ústavného súdnictva v ČSFR tabuizovaná a ešte k tomu i bagatelizovaná. Iste by sa našlo dosť podobných prípadov i u iných redakcií a autorov.

Na druhej strane treba osobitne zdôrazniť významnú skutočnosť, že po 17. novembri 1989 sa vytvorili podmienky pre utvorenie inštitúcie ústavných súdov - Ústavného súdu ČSFR a Ústavného súdu Českej republiky a Slovenskej republiky, ako to predpokladal ústavný zákon o československej federácii, a tým i pre uskutočňovanie ústavnej kontroly v ústavno-právnej a spoločenskej praxi v československej federácii ako celku, ako i v národných republikách. Dôkazom toho boli i prípravné práce na vypracovaní návrhu zákona FZ ČSFR o Ústavnom súde ČR a SR. Okrem toho i pracovné návrhy všetkých troch ústav – Ústavy ČSFR, Ústavy ČR a Ústavy SR obsahovali osobitné kapitoly o ústavných súdoch.

Uplatňovanie ústavy a ústavných zákonov štátu v praktickom živote vyžaduje veľa nižších právnych noriem, ktoré detailne upravujú jednotlivé spoločenské vzťahy. Ústava a ústavné zákony zakotvujú len najdôležitejšie vzťahy v spoločnosti a úpravu ostatných prenechávajú obyčajným zákonom, vládnym nariadeniam, vyhláškam a podobne, požiadavka ústavnosti v tomto vzťahu potom vyznieva tak, že všetky nižšie právne normy upravujúce spoločenské vzťahy, ktoré nemajú ráz základných vzťahov, musia byť svojim obsahom v súlade s ústavou a ostatnými ústavnými zákonmi. Súčasne je i požiadavka, že nižšie právne normy nesmú byť v rozpore s vyššími právnymi normami. Ide teda o problém príznačný pre všetky štáty bez ohľadu na formu štátneho zriadenia, lebo o takýto súlad v právnom poriadku sa opiera právna istota občana, jeho postavenie v spoločnosti, ale aj istota činnosti a rozhodovania jednotlivých štátnych orgánov a podobne. O zabezpečenie ústavnosti osobitne musí dbať najmä právny štát, ktorý požiadavku zákonnosti a teda aj ústavnosti, začleňuje medzi výstavbové princípy štátu.

I keď vychádzame z princípu, že požiadavka ústavnosti sa vo všeobecnosti uplatňuje bez ohľadu na formu štátneho zriadenia, teda tak v štáte unitárnom, ako aj v štáte zloženom, respektíve federatívnom štáte, vystupuje táto požiadavka evidentnejšie. Táto skutočnosť má potom dôvody v samotnej štruktúre federácie, v existencii viacerých štátov, ktoré tvoria subjekty tejto federácie, aj v existencii viacerých zastupiteľských zborov, oprávnených formou zákonov upravovať najdôležitejšie otázky existencie i vývoja danej spoločnosti. Každý zo subjektov tejto federácie prijíma

7 Pozri list pána Ing. Jaroslava Šišoláka, účastníka na rokovaní P ÚV NF SR za ÚV SZM, teraz riaditeľa Vydavateľstva Smena zo 16. decembra 1981, ako pamätníka na citovanú udalosť, ktorý mi napísal dňa 26. novembra 1990 na základe môjho požiadania o vyjadrenie sa k predmetnej skutočnosti. Osobný archív autora tohto článku a Ing. Jaroslava Šišoláka.

svoju ústavu i ústavné zákony, a tak popri existencii viacerých zákonodarných zborov existuje i viacero ústav (podľa počtu subjektov federácie). Zabezpečenie prísnej ústavnosti je v takýchto podmienkach osobitne významnou požiadavkou, lebo je jednou z garancií životnosti každej federácie.⁸

Pri zavedení inštitúcie ústavného súdu v podmienkach československej federácie sa bral osobitný zreteľ na vyššie uvedené dôvody. Pritom sa vychádzalo z toho, že ústavné súdnictvo neporušuje princíp suverenity ľudu, ktorého reprezentantom sú FZ ČSSR, ČNR a SNR, teda najvyššie zastupiteľské zbory. Poukazovalo sa na tom, že ústavné súdnictvo môže znamenať pokus novým spôsobom riešiť otázku dodržiavania ústavnosti. Federálnemu zhromaždeniu ústavný zákon o československej federácii ponechal významný vplyv na tvorbu Ústavného súdu ČSFR (volí jeho členov a v zmysle článku 99 Ústavného zákona č. 143/1968 Zb. môže ich z výkonu funkcie aj odvolávať). Na druhej strane však formulácia článku 90 Ústavného zákona č. 143/1968 Zb. v zmysle článku 87, môže najmä z hľadiska dôsledného uplatňovania princípu suverenity ľudu, v teoretickej oblasti vnieť určité nejasnosti. Tieto nejasnosti môžu vyplývať najmä z toho, že v zmysle citovaných článkov ústavného zákona č. 143/1968 Zb. môže ústavný súd zbaviť účinnosti zákona Federálneho zhromaždenia, prípadne jeho časti vtedy, keď zistí, že tento predpis je v rozpore s ústavou. Mohla vzniknúť situácia, že rozhodnutie Federálneho zhromaždenia, ako aj najvyššieho orgánu československej federácie, bude korigovať orgán, ktorý Federálne zhromaždenie kreovalo. I keď, je pravda, rozhodnutie ústavného súdu by takýto protiústavný akt nezrušilo, len by pozastavilo jeho vykonateľnosť, a o šesť mesiacov by Federálne zhromaždenie mohlo samo rozhodnúť.

Právomoc ústavného súdu ČSFR v znení šiestej hlavy ústavného zákona o československej federácii bolo možné v podstate rozdeliť do troch skupín:

1. Rozhodovanie v oblasti:
  - a) Ústavnosti zákonov a iných právnych predpisov.
  - b) Niektorých otázok súvisiacich s uplatňovaním zákona o voľbách.

8 V štátoch východnej Európy sa kontrola ústavnosti neuskutočňovala osobitnými orgánmi – ústavnými súdmi. Kontrolu ústavnosti mal uskutočňovať najvyšší zastupiteľský orgán – parlament alebo jeho orgán. Výnimku tvorila Ústava SFRJ z roku 1963 a z roku 1974, ktorá zakotvovala kontrolu ústavnosti ústavným súdom. Nadväzujúc na vyššie uvedené, treba však poukázať i na to, že kontrola ústavnosti alebo ochrana ústavnosti v spomínaných štátoch bola resp. mala byť uskutočňovaná viacerými štátnymi orgánmi. Išlo o tieto štátne orgány: parlament, resp. najvyšší zastupiteľský, zákonodarný orgán a zároveň najvyšší orgán štátnej moci, všeobecné súdy a prokuratúra, pokiaľ sa to týkalo občianskych práv a slobôd (ale i povinností) a tiež i orgány štátnej správy, keď išlo o kontrolu individuálnych právnych aktov v oblasti občianskych práv a slobôd – pri odstraňovaní chybných rozhodnutí nižších orgánov štátnej správy vyššími orgánmi štátnej správy. Na túto problematiku v ČSFR poukazuje najmä kolektívne dielo: „Československá ústava! (komentár), Praha: Panoráma 1988, s. 388 a n. na základe dostupnej teoreticko-odbornej literatúry zo štátov východnej Európy, ale najmä poznajúc ústavno-právnu a spoločensko-politickú prax v ČSFR je veľmi problematické hovoriť o kontrole alebo o ochrane ústavy. Na takéto konštatovanie nás oprávňuje poznanie prakticko-politickej činnosti najvyšších orgánov štátnej moci – FZ, ČNR, SNR, ktoré podľa mienky viacerých autorov mali robiť ústavnú kontrolu, ako orgány reprezentujúce suverenitu ľudu. Tú to však nerobili, lebo ním vlastne Ústava ČSSR v znení úst. zákona o čs. federácii, takúto povinnosť neukladala.

- c) Ochrany občianskych práv a slobôd.
2. Rozhodovanie v oblasti kompetenčných sporov:
  - a) Medzi orgánmi Českej a Slovenskej Federatívnej republiky a orgánmi jednej alebo oboch republík.
  - b) Medzi orgánmi oboch republík.
3. Podávanie podnetov na zdokonalenie zákonodarstva Českej a Slovenskej Federatívnej republiky, ako aj zákonodarstva republík.

Ťažiskom činnosti Ústavného súdu Českej a Slovenskej Federatívnej republiky mal byť výkon kontroly nad ústavnosťou zákonov a ostatných nižších právnych noriem. Ústavný súd mal teda predovšetkým skúmať, či zákony Federálneho zhromaždenia, zákonné opatrenia Predsedníctva Federálneho zhromaždenia, neupravujú niektoré spoločenské vzťahy v rozpore s platnými ústavnými zákonmi, ktoré boli prijaté od vzniku československej federácie. Do jeho kompetencie malo ďalej patriť rozhodovanie o súlade zákonov Českej národnej rady a Slovenskej národnej rady s ústavou a ústavnými zákonmi ČSFR. Ústavný súd mal rozhodovať o súlade nariadení vlády ČSFR a všeobecne záväzných právnych predpisov federálnych ministerstiev a ostatných federálnych orgánov štátnej správy, a o súlade nariadení vlád republík a všeobecne záväzných právnych predpisov ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy republík s Ústavou ČSFR a so zákonmi Federálneho zhromaždenia.

Ďalšou súčasťou rozhodovacej právomoci ústavného súdu boli niektoré otázky vyplývajúce z uplatňovania volebného zákona. V tejto súvislosti Ústavný súd ČSFR rozhoduje o sťažnostiach proti neovereniu mandátu Federálneho zhromaždenia a proti výroku, že došlo k odvolaniu poslanca, ako aj proti rozhodnutiu o odmietnutí registrácie kandidáta.

Napokon Ústavný súd ČSFR rozhoduje o ochrane ústavou zaručených občianskych práv a slobôd, ak sú porušené rozhodnutím alebo inými zásahmi federálnych orgánov a v prípadoch, ak zákon občanom neposkytuje inú súdnu ochranu. To znamená, že práva občanov mal chrániť i Ústavný súd ČSFR, avšak len vtedy, keby došlo k ich porušeniu zo strany orgánov federácie. Porušenie občianskych práv niektorým orgánom národných republík, ako subjektov československej federácie, nemohlo byť uplatňované na Ústavnom súde ČSFR, ale pravdepodobne na ústavných súdoch republík, ktorých utvorenie predpokladal ústavný zákon č. 143/1968 Zb. v článku 101.⁹

Druhou súčasťou rozhodovacej právomoci Ústavného súdu ČSFR bolo rozhodovanie v oblasti kompetenčných sporov. Možno totiž predpokladať, že takéto spory v zloženom štáte môžu vzniknúť i pri najprecíznejšej ústavnej úprave kompetencie federácie a členských štátov. Praktický život štátneho spoložitia tohto druhu môže priniesť také problémy, ktoré nebolo možno v konkrétnej podobe predvídať a zákonodarca ich teda nemohol ani právne upraviť, resp. predvídať možnosti ich právneho riešenia.

Treťou súčasťou právomoci Ústavného súdu ČSFR bola v zmysle čl. 89 citovaného ústavného zákona možnosť podávať podnety na zdokonalenie zákonodarstva ČSFR, ako aj zákonodarstva národných republík. Prirodzene, možnosť podávať ta-

9 Pôsobnosť a zásady organizácie Ústavného súdu ČR a Ústavného súdu SR ustanovujú zákony národných rád.

kéto podnety sa neobmedzuje len na závery vyznievajúce z riešených sporov, ale mohla sa dotýkať ktorejkoľvek otázky. Možnosť podávať podnety na zlepšenie zákonodarstva sa však nesmie zamieňať so zákonodarnou iniciatívou, ako schopnosťou ústavou oprávnených činiteľov vyvolať legislatívny proces. Ide o podstatne iný vzťah, než je vyjadrený v zákonodarnej iniciatíve.

Ústavný zákon ďalej rámcovo upravil i počet členov Ústavného súdu ČSFR a predpoklady pre zastávanie tejto funkcie. Článok 94 stanovuje, že Ústavný súd ČSFR sa skladá z dvanástich členov, z ktorých je osem sudcov a štyria náhradníci. Ako predpoklad pre zastávanie tejto funkcie sa vyžaduje vek najmenej 35 rokov, právnické vzdelanie a najmenej desaťročná prax v právnickom povolaní. Volebné obdobie sudcov ústavného súdu malo byť sedem rokov.

Ústavný zákon o československej federácii zakotvil i obmedzenie možnosti zvolenia sudcov Ústavného súdu ČSFR len na dve po sebe idúce volebné obdobia. Upravil tiež rovnoprávne zastúpenie občanov oboch národných republík v tomto orgáne, ako aj právo komunity, ktoré sa vzťahuje na jeho členov, i zásady inkompaktibility vo formulácii nezlučiteľnosti členstva ústavného súdu s funkciou poslanca, resp. s funkciou v správnom alebo hospodárskom aparáte. Pritom zákon Federálneho zhromaždenia môže ustanoviť nezlučiteľnosť funkcie člena Ústavného súdu ČSFR aj s ďalšími funkciami, neuvedenými v tomto ústavnom zákone.

Treba však poukázať na skutočnosť, že šiesta hlava ústavného zákona č. 143/1968 Zb., o česko-slovenskej federácii, zakotvujúca ústavné súdnictvo v ČSFR nebola realizovaná v ústavno-právnej a spoločensko-politickej praxi. V Návrhu Ústavy ČSSR, ČSR a SSR (v návrhu tzv. trojjedinej Ústavy ČSSR, ČSR a SSR), ktorý vypracovala ešte Komisia ÚV KSČ a ÚV Národného frontu ČSSR z roku 1989 sa rátalo s osobitnými orgánmi na ochranu ústavnosti a to v hlave jedenástej, v ktorej čl. 235 zakotvoval, že:

„Súdnymi orgánmi ochrany ústavnosti sú Ústavný súd Československej socialistickej republiky, Ústavný súd Českej socialistickej republiky a Ústavný súd Slovenskej socialistickej republiky.“¹⁰

V tejto súvislosti sa žiada poukázať na to, že oproti ustanoveniam o Ústavnom súde ČSSR v ústavnom zákone č. 143/1968 Zb., o československej federácii, citovaný Návrh Ústavy ČSSR, ČSR a SSR, t. j. Návrh tzv. trojjedinej Ústavy ČSSR, ČSR a SSR vykazoval určité zmeny. Z hľadiska personálneho obsadenia v citovanom návrhu Ústavy ČSSR, ČSR a SSR sa už uvažovalo len o sudcoch (náhradníci vypadli z návrhu) a to v celkovom počte 10 členov pri splnení rovnakých ďalších požiadaviek a tým, že ich funkčné obdobie malo byť dlhšie, a to 10 rokov.

Podstatnejší rozdiel bol však v kompetencii Ústavného súdu ČSSR, ktorý podľa citovaného návrhu už nemá riešiť kompetenčné spory medzi orgánmi ČSSR, resp. federáciou a orgánmi národných republík – ČSR a SSR a taktiež nemal rozhodovať o sťažnostiach proti neovereniu mandátu poslanca Federálneho zhromaždenia, proti výroku, že došlo k odvolaniu poslanca a proti rozhodnutiu o odmietnutí registrácie kandidáta a rovnako nemal už rozhodovať o ochrane ústavou zaručených občianskych práv a slo-

10 Návrh Ústavy Československé socialistickej republiky, České socialistickej republiky a Slovenské socialistickej republiky, Praha 1989, s. 91 (Príloha IV., Návrh Ústavy ČSSR, ČSR a SSR, vypracovaný Komisiou ÚV KSČ a ÚV NF ČSSR).

bôd. ak by boli porušené rozhodnutím alebo inými zásahmi federálnych orgánov, ak zákon neposkytoval inú súdnu ochranu. V podstate išlo vlastne o realizáciu zúženej koncepcie ústavnoprávnej úpravy ústavnej inštitúcie ústavného súdnictva. Tým sa úplne opustila pomerne široká kompetencia Ústavného súdu ČSSR podľa ústavného zákona č. 143/1968 Zb. o československej federácii. Na viac, už len v prípade zistenia nesúladu nariadení vlády ČSSR a všeobecne záväzných predpisov federálnych ministerstiev a ostatných federálnych ústredných orgánov štátnej správy, ako aj nesúladu nariadení vlád národných republík a všeobecne záväzných právnych predpisov ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy národných republík s ústavou, ústavnými zákonmi a zákonmi Federálneho zhromaždenia ČSSR, pozastavovala sa účinnosť dotknutých predpisov, ich časti alebo niektorých ustanovení.

Pozastavenie účinnosti sa však už nemalo dotýkať zákonov Federálneho zhromaždenia a zákonných opatrení Predsedníctva FZ a zákonov národných rád – ČNR a SNR a zákonných opatrení ich predsedníctiev pri zistení nesúladu s ústavou a ústavnými zákonmi Federálneho zhromaždenia. Rovnako sa upustilo od výpočtu orgánov, ktoré mohli podať návrh, aby Ústavný súd ČSSR začal konať. Možno povedať, že v návrhu prezentovaná ústavná úprava Ústavného súdu ČSSR bola teda podstatne užšia, ako v ústavnom zákone č. 143/1968 Zb. obdobne, avšak na úrovni národných republík a s potrebou úpravy ochrany ústavnosti všeobecne záväzných nariadení národných výborov, bolo upravené aj ústavné súdnictvo republík.¹¹

Analogickým spôsobom je možné povedať k ústavnému zákonu č. 143/1968 Zb. o československej federácii aj Prvý návrh novej Ústavy ČSFR predloženej Občianskym fórom na začiatku roku 1990, kde ústavné súdnictvo je upravené v hlave VII. Jeho zloženie malo byť však podstatne širšie. Ústavný súd ČSFR sa mal skladať z 30 členov, z toho 20 riadnych sudcov a 10 sudcov náhradníkov s tým, že vekový cenzus mal byť zvýšený na 40 rokov a dĺžka činnosti v právnickom povolani mala byť na 15 rokov. Z hľadiska príslušnosti občanov k Českej republike a k Slovenskej republike malo byť zloženie paritné. Kompetencia Ústavného súdu ČSFR mala byť širšia, ako je zakotvené v ústavnom zákone č. 143/1968 Zb. o československej federácii. Ústavný súd ČSFR mal navyše rozhodovať o obžalobe prezidenta republiky pre vlastizradu, a taktiež o rozpustení politických strán, občianskych organizácií a spolkov.¹²

Oproti predchádzajúcim porovnaniam ústavného zákona č. 143/1968 Zb. s obidvoma vyššie citovanými návrhmi novej Ústavy ČSFR, je zložitejšie porovnanie ústavného zákona č. 143/1968 Zb. o československej federácii s Návrhom Ústavy Slovenskej republiky (1. pracovná verzia), v ktorom Ústavný súd Slovenskej republiky bol zakotvený v šiestej hlave. Jeho zloženie sa predpokladalo z 15 členov, z ktorých by bolo 10 riadnych sudcov a 5 sudcov náhradníkov s tým, že za sudcu Ústavného súdu SR mohol byť zvolený občan SR, ktorý je spôsobilý na právne úkony a dosiahol vek najmenej 40 rokov a pritom dĺžka činnosti v právnickom povolani je predpísaná najmenej 15 rokov. Dĺžka funkčného obdobia bola navrhnutá alternatívne – 10 rokov alebo bez časového obmedzenia.¹³ Jeho kompetencia s ohľadom na republikovú úro-

11 Pozri Tamže, s. 91 a n.

12 Bližšie pozri Občianské fórum predkladá československé verejnosti a ústavným orgánom republiky První návrh nové Ústavy, Praha 1990, s. 40 a n.

13 Bližšie pozri Návrh Ústavy Slovenskej republiky (1. pracovná verzia), Bratislava, apríl 1990, s. 57 a n.

veň v podstate korešpondovala s kompetenciou Ústavného súdu ČSFR podľa prvého návrhu Ústavy ČSFR predloženej Občianskym fórom.

Na základe toho čo sme uviedli v predchádzajúcom texte, môžeme zdôrazniť významnú skutočnosť, že otázka kontroly ústavnosti prostredníctvom osobitných ústavných súdov bola v tom čase pertraktovaná predovšetkým v odborných právnických kruhoch, ktoré predmetnú ústavnú inštitúciu programovo rozpracovávali v odborných politických komisiách príslušných štátnych orgánov, pre prípravu novej Ústavy ČSFR, Ústavy Slovenskej republiky a Ústavy Českej republiky, ako i pre prípravu vykonávacích zákonov prijatie ktorých predpokladal čl. 100 a 101 ústavného zákona č. 143/1968 Zb. o československej federácii, a ktoré sa bezprostredne dotýkali ústavného súdnictva v československej federácii, ako i v národných republikách. Pritom treba upozorniť na to, že v súvislosti s kompetenčnými vzťahmi medzi federáciou a národnými republikami, otázke ústavného súdnictva venovalo pozornosť i Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky, prednesené predsedom vlády SR Vladimírom Mečiarom na zasadnutí Slovenskej národnej rady 1. júla 1990, v ktorom sa okrem iného hovorí: „*Všetky aspekty rozhodovania federálnych orgánov je potrebné vykonávať na báze zákona a konsenzu oboch republík. Mechanizmus tohto konsenzu zatiaľ nie je riadne rozvinutý. Preto budeme okrem iného napríklad iniciovať vytvorenie ústavného súdu ČSFR, ako aj ústavného súdu republiky.*“¹⁴

Záverom treba konštatovať, že takto zakotvené postavenie, kreácia a právomoc Ústavného súdu ČSFR v ústavnom zákone č. 143/1968 Zb. o československej federácii, nebránila zákonodarcovi – Federálnemu zhromaždeniu ČSFR, aby mohol byť Ústavný súd ČSFR konštituovaný a personálne obsadený okamžite, a aby bol začal svoju ústavnoprávnú činnosť. Za vytvorenie Ústavného súdu ČSFR sa prihovárал i predseda vlády Slovenskej republiky Vladimír Mečiar, keď okrem iného hovorí: „*Hľadáme záruky v oblasti právnych mechanizmov, a preto sme navrhli, aby bol v čo najkratšom čase prijatý zákon a ustanovenie ústavného súdu.*“¹⁵ Zároveň s jeho konštituovaním sa javila potreba, aby boli prijaté i vykonávacie zákony, ktoré predpokladá článok 100 a 101 ústavného zákona č. 143/1968 Zb. o československej federácii. Pritom bolo taktiež treba brať do úvahy súčasnú politickú realitu, ako aj rozdelenie kompetencie medzi federáciu a národné republiky, lebo ústavný súd ČSFR na základe princípov federalizmu mohol pôsobiť len v oblasti pôsobnosti patriacej do federácie.

Vytvorenie Ústavného súdu ČSFR, ako aj ústavných súdov národných republík v tom historickom období, mohlo pozitívne prispieť k stabilite právneho poriadku, a tiež i politickej situácii v československej federácii ako celku, ako i v národných republikách, a taktiež i k dobrému fungovaniu ich mechanizmu. V neposlednej miere i k zaručeniu právnych istôt našich občanov. Ústavný súd ČSFR, ako i ústavné súdy národných republík, by sa tak boli stali významným článkom budovania právneho štátu a občianskej pluralitnej demokratickej spoločnosti v ČSFR, v ČR a SR. K takémuto konštatovaniu nás vedú skúsenosti, čo aj z krátkej existencie a fungovania Ústavného súdu ČSFR po svojom kreovaní a personálnom obsadení, a najmä však z doterajšej existencie a činnosti ústavných súdov v obidvoch samostatných národných štátoch – Ústavného súdu

14 Eudové noviny č. 62, z 2. júla 1990.

15 Z vystúpenia Vladimíra Mečiara na 8. schôdzi SNR, *Národná obroda* č. 164, z 23. novembra 1990.

SR a Ústavného súdu ČR a to od ich vzniku podnes.¹⁶ Okrem toho k vyššie uvedenému konštatovaniu nás oprávňujú i skúsenosti z mnohoročnej existencie a fungovania ústavných súdov, vo vyspelých európskych demokraciách.¹⁷

Literatúra:

- BLAHOŽ, J.: Ústavní soudnictví v kapitalistických státech. Praha: Academia, 1975.
- ČIČ, M a kolektív: *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Martin: Matica slovenská. 1998.
- CHOVANEC, J. – KÁČER, L. – MATOUŠEK, S – TRELLA, R.: ČSSR – federatívny socialistický štát. Bratislava: SPM, 1969.
- CHOVANEC, J. – MOZOLÍK, P.: Ústavné súdnictvo v Československu. In: *Právny obzor* č. 5/1990.
- CHOVANEC, J.: Rozvoj československej federácie vo svetle záverov XV. Zjazdu KSC. In: *Národnostné vzťahy v podmienkach socialistickej federácie*. Bratislava: Nakladateľstvo Pravda 1980.
- CHOVANEC, J.: Upevňovanie československej socialistickej federácie a aktuálne otázky rozvoja národnej štátnosti. In: *Teoreticko-metodologické otázky výskumu národnostných vzťahov. Materiály z vedeckého sympózia. 12.-13. júna 1979 v Košiciach*. Bratislava: ÚML ÚV KSS 1980.
- CHOVANEC, J.: Zdokonaľovanie česko-slovenskej socialistickej federácie. In: *Právny obzor*, č. 7/1985.
- KÁČER, L.: Ústavný súd ČSSR. In: *Právny obzor* č. 5/1969.
- LACO, K.: Československá federácia – internacionálny základ bratského spoluzitia národa a národností ČSSR. In: *K 60. výročiu vzniku Československa. Materiály z celoštátneho seminára ÚV KSC zo dňa 12. septembra 1978*. Praha, 1978.
- MATOUŠEK, S. – TRELLA, R. – KÁČER, L.: Československé štátne právo, Bratislava: Obzor 1980.

16 Ústavný súd SR bol vytvorený na základe Ústavy SR a obdobne to bolo i v ČR – Ústavný súd ČR bol vytvorený na základe Ústavy ČR a to až po zániku ČSFR. Okrem Ústavy SR postavenie a právomoc Ústavného súdu SR podrobnejšie upravuje zákon NR SR č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov, v znení zákona NR SR č. 193/1995 Z. z. o rokovacom poriadku Ústavného súdu Slovenskej republiky. Taktiež okrem Ústavy ČR podrobnejšie postavenie a právomoc Ústavného súdu ČR upravuje zákon ČNR č. 182/1993 Sb. O Ústavní súde, ve znení zákona č. 331/1993 Sb. O postavení a právomoci Ústavného súdu SR bližšie pozri: ČIČ, M. a kol.: *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Martin: Matica slovenská, 1998, s. 411 a nasl. O postavení a právomoci Ústavného súdu ČR bližšie pozri PAVLÍČEK, V – HŘEJBK, J.: Ústava a ústavní řád České republiky, 1. díl, Praha, 1994, s. 197 a nasl.

17 Autor článku upozorňuje čitateľov na skutočnosť, že časopis Ústavu štátu a práva SAV *Právny obzor* bez udania dôvodu odmietol tento článok publikovať. Po zaslaní článku Právnickej fakulte MU v Brne bol publikovaný v *Časopise pro právní vědu a praxi* 2000, s.250-255. Vzhľadom na skutočnosť, že vznik Ústavného súdu ČSFR bol česko-slovenským problémom, rozhodol sa autor, hoci oneskorene, článok publikovať aj na Slovensku v časopise Právnickej fakulty UMB Štát a právo. Ďalším dôvodom je aj skutočnosť, že ešte aj po Nežnej revolúcii v niektorých vedeckých časopisoch bola cenzúra.

- MATOUŠEK, S. – ZDOBINSKÝ, S. a kol.: Štátne právo ČSSR, Bratislava: Obzor 1981.
- PAVLÍČEK, V. – HŘEJBK, J.: Ústava a ústavní řád České republiky, 1. díl. Praha, 1994.
- PEŠKA, P.: Teoretické problémy česko-slovenské ústavy. In: *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica* 3, Praha, 1981.
- TRELLA, R. – CHOVANEC, J.: *Nové štátoprávne usporiadanie ČSSR*, Bratislava: Smena, 1971.
- VEBERA, Z.: Ústava – základ ústavnosti a zákonnosti v ČSSR, Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brne, 1988.

Periodiká

- *Ludové noviny* č. 62, z 2. júla 1990.
- *Národná obroda* č. 164, z 23. novembra 1990.
- *Návrh Ústavy Slovenskej republiky* (1. pracovná verzia), Bratislava, apríl 1990.
- *Pravda* č. 283 z 1. decembra 1989.
- *První návrh nové Ústavy*, Praha 1990.
- *Smena*, č. 272, zo 17. novembra 1981.
- *Smena*, č. 290 z 8. decembra 1981.

Summary: Historical and Legal Basis for the Establishment of the Constitutional Court of the Slovak Republic (Constitutional Judiciary according to the Constitutional Act on the Czechoslovak Federation)

In the study, the author analyzes and evaluates the issue of the establishment of the Constitutional Court of the Czechoslovak Socialist Republic according to the Constitutional Act no. 143/1968 Coll. on the Czechoslovak Federation, as well as the issue of the establishment of the Constitutional Court of the Slovak Republic and the Constitutional Court of the Czech Republic. The author of the study also criticizes the fact that it was not until twenty years after the establishment of the Czechoslovak federation that it was necessary to wait for the establishment of constitutional courts. The study also points out that the issue of the constitutional judiciary was taboo in times of normalization after 1970 (subject to censorship by the state). The author emphasizes that the Gentle Revolution in 1989 created the conditions for the creation of the Constitutional Court of the Czechoslovak Socialist Republic and the constitutional courts of the Slovak Republic and the Czech Republic. It is the constitutional courts that are an important factor in ensuring the legal certainty of citizens and building the rule of law.

Dr.h.c.prof. JUDr. Jaroslav Chovanec, CSc.
Právnická fakulta UMB
Komenského 20
97401 Banská Bystrica
Slovenská republika
e-mail: sintec@stonline.sk